

Nr 333.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till förberedande åtgärder för samordnande av hemortsförsvaret; given Stockholms slott den 22 maj 1942.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Gustav Möller.

Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 22 maj 1942.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med cheferna för försvars- och finansdepartementen anför chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller:

På förslag av Kungl. Maj:t i proposition den 5 december 1941, nr 352, (bilaga 1, punkt 4) har 1941 års riksdag (riksdagens skrivelse den 20 december 1941, nr 518, punkt 4) till förberedande åtgärder för samordnande av hemortsförsvaret å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 under femte huvudtiteln anvisat ett förslagsanslag av 250,000 kronor.

Bihang till riksdagens protokoll 1942. 1 saml. Nr 333—336.

1245 42

Genom brev den 30 december 1941 har därefter Kungl. Maj:t förordnat 39 personer att från och med den 19 januari 1942 tills vidare till och med den 30 juni 1942 vara hemortsförsvarsassistenter med vissa i brevet närmare angivna verksamhetsområden.

Enligt i nämnda brev meddelade bestämmelser åligger det hemortsförsvarsassistent att, såvitt angår det civila hemortsförsvaret — varmed avses de under civil myndighets ledning stående organisationer, vilka ha till uppgift att i krig försvåra fiendliga anfall, att begränsa verkningarna av dylika anfall samt att förhindra sabotage och annan skadegörelse — inom sitt verksamhetsområde biträda den eller de länsstyrelser, inom vilkas län området helt eller delvis är beläget, med vidtagande av de förberedande åtgärder, som kunna vara erforderliga för att i krig ändamålsenlig samverkan i operativt hänseende skall kunna äga rum dels mellan olika grenar och enheter av det civila hemortsförsvaret, dels ock mellan det militära hemortsförsvaret — varmed avses de militära förband och organisationer, som äro underställda försvarsområdesbefälhavarna — och det civila hemortsförsvaret.

Till fullgörande av sin uppgift har hemortsförsvarsassistent, bland annat, *att* taga kännedom om förutsättningarna för hemortsförsvaret inom verksamhetsområdets olika delar, såsom terrängförhållanden, förbindelseleder, bebyggelse, industri- och kommunikationsanläggningar; *att* taga kännedom om de i hemortsförsvaret ingående organisationerna och deras kapacitet, särskilt deras tillgång på personal och materiel samt personalens utbildning och lämplighet för olika uppgifter; *att* personligen lära känna personalen i ledande ställning inom hemortsförsvarets olika organisationer; *att* planlägga det civila hemortsförsvarets verksamhet i krig i vad avser sådan samverkan, varom förut talats; *att* föranstalta om övningar med det civila hemortsförsvarets olika grenar under nyssnämnd samverkan; samt *att* i övrigt vidtaga förberedelser för att i krig enhetlig ledning av hemortsförsvaret skall kunna utövas.

Hemortsförsvarsassistent äger under tiden för förordnandet uppbära *dels* arvode med 200 kronor i månaden, *dels ock* ersättning för arbetsinkomst, varom hemortsförsvarsassistent på grund av förordnandet går miste. Månadsarvodet till hemortsförsvarsassistenten i Gotlands län utgör dock endast 100 kronor. Till hemortsförsvarsassistent, som ej är bosatt å stationeringsorten, utgår vidare för tid, under vilken han tjänstgör å nämnda ort, tjänstgöringstraktamente med 6 kronor 40 öre för dygn eller, om han är familjeförsörjare 9 kronor 50 öre för dygn. Hemortsförsvarsassistent äger vidare under tjänsteresa uppbära resekostnads- och traktamentsersättning enligt klass II C i allmänna resereglementet. Kostnaderna för samtliga dessa ersättningar skola bestridas av förenämnda anslag.

I skrivelse den 18 maj 1941 hava 1941 års hemortsförsvarsakkunniga gjort framställning angående anvisande av anslag för hemortsförsvarsassistenternas verksamhet under budgetåret 1942/43.

De sakkunniga hava däri först lämnat en redogörelse rörande ifrågavarande assistenters hittillsvarande verksamhet och i sådant hänseende anfört följande.

Hemortsförsvarsassistenternas verksamhet hade inletts med en av försvarsstaben under medverkan av vederbörande centrala hemortsförsvarsmyndigheter anordnad utbildningskurs under senare hälften av januari 1942. Därefter hade deras tjänstgöring varit förlagd huvudsakligen till försvarsområdesstaberna samt i mindre utsträckning till länsstyrelserna.

Rapporter rörande hemortsförsvarsassistenternas verksamhet hade av dem avgivits till länsstyrelserna och — i flertalet fall — till försvarsområdesbefälhavarna. Dessa rapporter hade överlämnats, de till länsstyrelserna avgivna till socialdepartementet och de till försvarsområdesbefälhavarna avgivna genom militärområdesbefälhavarna till överbefälhavaren. De sakkunniga hade genomgått såväl rapporterna som över desamma av länsstyrelser och militära myndigheter avgivna yttranden.

Av rapporterna framginge, att hemortsförsvarsassistenterna under den förflutna delen av sin tjänstgöringstid i enlighet med dem meddelade instruktioner bland annat varit sysselsatta med att insamla uppgifter rörande det civila hemortsförsvarets organisation och bearbeta och sammanställa dessa uppgifter på sådant sätt, att en enhetlig operativ ledning av hemortsförsvaret bleve möjliggjord. Uppgifterna i fråga hade haft avseende på luftskydd, skogsbrandskydd, utrymning, järnvägarnas, telegrafverkets, kraftverkens och vägväsendets skyddstjänst, frivilliga hemortsförsvarsorganisationers verksamhet m. m. Med ledning av uppgifterna hade register upplagts över hemortsförsvaret inom de särskilda orterna samt kartor upprättats, angivande olika hemortsförsvarsenheters omfattning och förläggning i krig och dylikt.

Därjämte hade hemortsförsvarsassistenterna genom resor inom sina respektive områden gjort sig förtrogena med områdenas topografi, tagit kännedom om befintliga skyddsföremål samt personligen lärt känna hemortsförsvarets personal i ledande ställning. Genom särskilt anordnade krigsspel hade militära och civila hemortsförsvarsmyndigheter sammanförts och gemensamma hemortsförsvarsproblem bringats under debatt.

Såsom förut framhållits, hava hemortsförsvarsassistenternas tjänstgöring i stor utsträckning varit förlagd till försvarsområdesstaberna. Inom vissa militärområden hade vid nämnda staber anordnats särskilda hemortsförsvarsdetaljer för underlättande av hemortsförsvarsassistenternas arbete. Åtgärder hade även vidtagits för hemortsförsvarsassistenternas krigsplacering vid försvarsområdesstaberna.

Rörande behovet av fortsatt verksamhet på ifrågavarande område samt den omfattning, vari arbetet bör bedrivas, uttala sig de sakkunniga härefter på följande sätt.

Av rapporterna framginge, att under de gångna månaderna ett synnerligen betydelsefullt arbete för hemortsförsvarets stärkande utförts av hemortsförsvarsassistenterna, och det ville synas, som om de synpunkter beträffande hemortsförsvarets framtida ordnande, som legat bakom beslutet om hemortsförsvarsassistenternas tillsättande, varit bärande. Det hade av hemortsförsvarsassistenterna omvitnats, att de blivit bemötta med stor förståelse och att särskilt genom de anordnade krigsspelen intresse väckts för dithörande problem hos de därav berörda myndigheterna och organisationerna.

Rapporterna gäve även vid handen, att det arbete, för vilket hemortsförsvarsassistenterna i första hand tillsatts, på många håll icke avslutas till juni månads utgång. Sålunda hade militärområdesbefälhavaren i södra militärområdet i sitt yttrande över hemortsförsvarsassistenternas rapporter angivit, att ehuru arbetets omfattning efter den 30 juni 1942 för närvarande icke kunde med säkerhet överblickas, fortsatt heltidstjänstgöring,

förslagsvis till och med den 30 september 1942, borde möjliggöras, varefter tjänstgöringen syntes kunna begränsas till några timmar per vecka, om försvarsområdesbefälhavaren finge befogenhet att efter överenskommelse med vederbörande länsstyrelse och mot viss ersättning enligt nuvarande beräkningsgrunder inkalla hemortsförsvarsassistenterna till tjänstgöring för att biträda vid planläggning och genomförande av ytterligare krigsspel och samövningar mellan det civila och det militära hemortsförsvaret. Militärområdesbefälhavaren i östra militärområdet hade framhållit, att medan flera försvarsområdesbefälhavare betraktade hemortsförsvarsassistenternas verksamhet såsom i huvudsak avslutad med organisationsperioden till och med juni 1942, varefter endast löpande kompletteringar i upplagda register m. m. skulle behövas, andra hävdade den uppfattningen, att hemortsförsvarsassistenternas verksamhet allt framgent vore ett villkor för effektivt samarbete mellan försvarsområdesbefälhavarna och det civila hemortsförsvarets myndigheter. Militärområdesbefälhavaren hade anslutit sig till den sistnämnda uppfattningen och uttalat, att arbetet ännu icke torde till alla delar och på alla håll riktigt uppfattats och att det vore att förvänta, att kravet på samordnande av hemortsförsvarets olika delar och med det militära försvaret bleve starkare och arbetet mera omfattande ju mera kännedomen om det civila hemortsförsvarets omfattning och betydelse — icke minst ur militär synpunkt — ökades.

Överhuvudtaget hade i de avgivna rapporterna och yttrandena ansetts, att hemortsförsvarsassistenterna i viss utsträckning behövde tjänstgöra jämväl efter den 30 juni 1942.

Jämväl de sakkunniga funne för sin del, att hemortsförsvarsassistenternas verksamhet borde fortsätta under nästkommande budgetår. Sedan inventeringsarbetet avslutats med de insamlade uppgifternas bearbetande och sammanställande, måste hemortsförsvarsassistenternas arbete i form av krigsspel, planläggning m. m. fullföljas i sådan utsträckning, att nöjaktiga förutsättningar för en enhetlig operativ ledning av hemortsförsvaret kunde anses föreligga. Enligt de sakkunnigas mening borde arbetet bedrivas i sådan takt, att denna fas av uppdraget med det snaraste kunde bringas till sin avslutning. För ändamålet borde hemortsförsvarsassistenterna under erforderlig tid, dock högst till och med den 30 september 1942, fortsätta med heltidstjänstgöring. Huruvida därunder någon kortare sommarledighet kunde beviljas, syntes böra bero på omständigheterna. Även efter det definitiva upphörandet — senast den 30 september 1942 — av berörda heltidstjänstgöring måste emellertid hemortsförsvarsassistenterna hålla kontakt med utvecklingen på hemortsförsvarets område, uppgjorda register och planer måste kompletteras med hänsyn tagen till inträffade förändringar, ytterligare krigsspel och andra övningar borde hållas o. s. v. Till viss mån borde detta arbete kunna fullgöras mera under hand. Men inkallelse till tjänstgöring erfordrades jämväl för kortare perioder, förslagsvis sammanlagt högst 2 månader under budgetåret, därest ej Kungl. Maj:t för särskilt fall medgäve längre tid. Det torde böra ankomma på länsstyrelserna att i samråd med försvarsområdesbefälhavarna närmare bestämma om hemortsförsvarsassistenternas tjänstgöringsförhållanden med tillämpning av nu angivna grunder.

Det borde här anmärkas, att i den organisation av hemortsförsvaret, var till förslag vore under utarbetande hos de sakkunniga, hemortsförsvarsassistenterna komme att ingå såsom ett synnerligen viktigt led, ehuru sannolikt med något förändrad ställning och under annan benämning.

Antalet hemortsförsvarsassistenter vore — som nämnts — för närvarande 39. Om det förslag till omorganisation av rikets försvarsväsende, som nu vore föremål för riksdagens prövning, vunne dess bifall, torde antalet försvarsområden komma att minskas med 7. Med hänsyn därtill vore det möj-

ligt, att icke alla de nu förordnade hemortsförsvarsassistenterna bleve erforderliga i fortsättningen. Det torde emellertid komma att visa sig lämpligt att för försvarsområde, som bestode av delar av två län, hava två hemortsförsvarsassistenter, en för varje länsdel. Minskningen av antalet hemortsförsvarsassistenter torde därför icke böra bliva lika stor som minskningen i antalet försvarsområden. De sakkunniga räknade med att hemortsförsvarsassistenternas antal under nästkommande budgetår kunde minskas till 36.

Beträffande grunderna för ersättning till hemortsförsvarsassistenterna under nästa budgetår anföra de sakkunniga härefter följande.

Ersättningen syntes böra utgå efter samma grunder som för närvarande intill dess den mera sammanhängande heltidstjänstgöringen, eventuellt avbruten av någon kortare ledighet, avslutats, senast den 30 september 1942. Sedan denna heltidstjänstgöring sålunda upphört, syntes hemortsförsvarsassistenterna, oberoende av om de vore inkallade till tjänstgöring eller icke, böra äga uppbära ett månatligt arvode av 100 kronor såsom ersättning för arbetet med komplettering av register och planer, medverkan vid krigsspel och övningar m. m. ävensom resekostnads- och traktamentsersättning enligt klass II C i allmänna resereglementet. I den mån hemortsförsvarsassistent på grund av inkallelse till tjänstgöring ginge miste om arbetsinkomst, borde han hava rätt till ersättning därför enligt samma regler som dittills. Jämväl vid sådan inkallelse borde resekostnads- och traktamentsersättning utgå enligt nyss angiven grund, varvid dock, om tjänstgöringen påginge mera än 14 dagar i följd, för tiden därefter borde tillämpas enahanda bestämmelser om tjänstgöringstraktamente som i brevet den 30 december 1941. För hemortsförsvarsassistenten på Gotland borde under tid, varom här vore fråga, arvodet bestämmas till 50 kronor per månad.

Till ledning för beräkning av anslagsbehovet för nästa budgetår hava de sakkunniga från länsstyrelserna infordrat uppgifter rörande kostnaderna för hemortsförsvarsassistenternas verksamhet till och med april månads utgång. På grundval av dessa uppgifter hava de sakkunniga uppgjort en tabell, utvisande de månatliga medelkostnaderna för verksamheten under tiden februari—april 1942 i de olika länen. Av tabellen framgår, att kostnaden utgjort i runt tal 45,000 kronor i månaden. Med utgångspunkt från denna siffra och med hänsyn tagen till den beräknade minskningen av antalet hemortsförsvarsassistenter hava de sakkunniga uppskattat det erforderliga anslagsbeloppet till i runt tal 175,000 kronor. Medellängden för den sammanhängande heltidstjänstgöringen har därvid uppskattats till 2 månader, för vilken tid antagits åtgå 85,000 kronor. För budgetårets återstående 10 månader beräknas hemortsförsvarsassistenternas arvoden draga en kostnad av $(35 \times 10 \times 100 + 50 \times 10)$ 35,500 kronor, vartill kommer ersättning för mistad arbetsinkomst samt rese- och traktamentsersättningar, vilkas sammanlagda belopp uppskattats till omkring 55,000 kronor. De sakkunniga anföra, att anslaget alltjämt bör hava karaktären av förslagsanslag.

De sakkunniga anmärka till sist, att vad de anfört rörande hemortsförsvarsassistenternas tjänstgöringsförhållanden under nästa budgetår ävensom de gjorda beräkningarna grundades å antagandet om bestående av nuvarande utrikespolitiska förhållanden. Vid en skärpning av den utrikespolitiska situa-

tionen torde hemortsförsvarsassistenterna komma att tagas i anspråk i större utsträckning än sålunda angivits.

Under hänvisning till det anförda hava de sakkunniga hemställt, att till förberedande åtgärder för samordnande av hemortsförsvaret måtte för budgetåret 1942/43 anvisas ett förslagsanslag av 175,000 kronor.

Departements-
chefen.

Med hänsyn till vad hemortsförsvarssakkunniga anført, synes det mig påkallat, att den av hemortsförsvarsassistenterna utövade verksamheten, som uppenbarligen varit till stor nytta, får i viss utsträckning fortgå även under nästa budgetår. Beträffande omfattningen av assistenternas fortsatta tjänstgöring ävensom grunderna för ersättning till dem under denna tjänstgöring ansluter jag mig till de sakkunnigas förslag. I likhet med de sakkunniga anser jag ock, att för ändamålet bör för nästa budgetår anvisas ett anslag av 175,000 kronor. Anslaget torde fortfarande — under oförändrad rubrik och såsom ett förslagsanslag — böra upptagas under femte huvudtiteln.

I enlighet härmed hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Förberedande åtgärder för samordnande av hemortsförsvaret* för budgetåret 1942/43 under femte huvudtiteln anvisa ett *förslagsanslag* av kronor 175,000.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Sten-Eric Heinrici.